

การประเมินผลโครงการพระราชดำริ

“ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน”

Evaluation of the Khao Hin-Son Development Demonstration Centre Project under His Majesty the King

ลาวัลย์ นิยมวิทย์

พุกนา กมลรัตนกุล

สมร อ็อกเวชะ

สง่า ดวงรัตน์

ประวิทย์ เคียงผล

เนตรนิล วิไลพันธ์

สงบ ปั้นเพ็ง

ฝ่ายวิเคราะห์ทางสถิติ

กองแผนงานและวิชาการ

บทคัดย่อ

จากการสัมภาษณ์เกษตรกร 116 ครัวเรือนหรือร้อยละ 50 ของเกษตรกรทั้งหมด ที่ เคยผ่านการอบรม การทำนาแผนใหม่จากสถาบันวิจัยข้าว ตั้งแต่ปี 2525-2527 ที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา วัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบว่าเกษตรกรที่ได้รับการอบรมไปแล้วมีการพัฒนาการปลูกข้าวมากน้อยแค่ไหน และอะไรเป็นอุปสรรคที่สำคัญที่เกษตรกรไม่ปฏิบัติตาม เพื่อใช้เป็นแนวทางการปรับปรุงแผนการปฏิบัติงานของสถาบัน วิจัยข้าวต่อไปในอนาคต ผลการสำรวจพบว่า

เกษตรกรที่อยู่ในเขตบริเวณศูนย์ฯ ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาเดิมใน จังหวัดฉะเชิงเทราคือมีร้อยละ 70 และ อีก ร้อยละ 30 ย้ายมาจากจังหวัดปราจีนบุรีและนครนายก สาเหตุที่ย้ายมาเนื่องจากต้องการซื้อที่ดินเพิ่มและใน ท้องถิ่นเดิมไม่มีที่ทำกินระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน และสมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่จบการศึกษา ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-4 มีสมาชิกโดยเฉลี่ยในครัวเรือน 5 คน มีการเข้ากลุ่มสถาบันเกษตรกรร้อยละ 54 เกษตรกรมี อาชีพหลักคือ ทำไร่ และทำนา มีการทำสวนและปลูกผักบ้างเล็กน้อย รายได้ในครัวเรือนส่วนใหญ่ได้จากการปลูก พืชไร่ ซึ่งได้แก่ มัน สำปะหลัง คือ มีร้อยละ 37 ส่วนชาวนั้นมีร้อยละ 29 ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกไว้บริโภค รองลงมา ก็คือ มีรายได้จากการรับจ้างทำงานเกษตรและงานอื่น ๆ ภายในหมู่บ้าน ซึ่งมีร้อยละ 19 และ 11 ตามลำดับ ส่วนรายได้จากพืชสวนและพืชผักมีเพียงร้อยละ 1 และ 3 เท่านั้น ภายใน ครัวเรือน มีการเลี้ยงไก่ เป็ด และหมู ไว้บริโภคที่เหลือก็ขาย เลี้ยงควายเพื่อใช้งาน เลี้ยงวัว เพื่อขายและ ใช้งาน มีการเลี้ยงปลาบ้างเล็กน้อย

สภาพการทำนาโดยทั่วไป จากข้อมูลการทำนาปี 2528/29 พบว่าเกษตรกรมีเนื้อที่นาถือครองโดยเฉลี่ยครัวเรือนละ 15 ไร่ แต่มีเนื้อที่ที่สามารถปลูกข้าวได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 14 ไร่ เกษตรกรเป็นเจ้าของที่นาร้อยละ 62 เข้าทำเพียงอย่างเดียวมีร้อยละ 27 เป็นทั้งเจ้าของ และเช่าทำมีร้อยละ 4 ได้ทำปรึร้อยละ 7 ในการเช่านามีร้อยละ 97 ต้องจ่ายค่าเช่าเป็นข้าวโดย คิดค่าเช่า ไร่ละ 1-18 ถัง/ไร่ โดยเฉลี่ยประมาณ 6 ถังไร่ หรือคิดเป็นเงินได้เท่ากับ 138 บาท/ไร่ สภาพ พื้นที่ปลูกข้าวส่วนใหญ่เป็นดินทราย ลักษณะเป็นดินทรายล้วน หรือดินเหนียวปนทราย หรือดินร่วนปนทราย มีรวมกันร้อยละ 90 ข้าวที่ปลูกได้ผลผลิตเฉลี่ยไร่ละ 250 กก. ปริมาณข้าวที่ ผลิตได้เกษตรกรเก็บไว้บริโภคร้อยละ 73 นำไปขายร้อยละ 22 และที่เหลือเก็บไว้ทำพันธุ์ และ พบว่ามีเกษตรกรเพียงร้อยละ 53 ที่มีข้าวบริโภคพอเพียง

ปัญหาในการทำนาในเขตนี้ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันก็คือ สภาพพื้นที่ดินส่วนใหญ่เป็นดินทรายดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ สภาพพื้นที่ปลูกเป็นที่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ นอกจากนี้ยังประสบภาวะขาดน้ำ หรือฝนทิ้งช่วงในระยะข้าวเริ่มปักดำจนถึงออกรวง ในเดือนกรกฎาคม และ กันยายน-ตุลาคม และบางปีอาจมีน้ำท่วมในช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน ปัญหาเกี่ยวกับศัตรูข้าว พบว่าวัชพืชที่มีมากได้แก่ หญ้าชันอากาศ หนวดแมว และหญ้าปล้อง โรคที่สำคัญได้แก่ โรคไหม้ โรคเน่าคอรวง และใบสีส้ม ส่วนแมลงที่สำคัญได้แก่ หนอนกอและเพลี้ยไฟ

การใช้เทคโนโลยีในการทำนาของเกษตรกรตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน พบว่าในการคัดเลือกพันธุ์ข้าวให้บริสุทธิ์ส่วนใหญ่เคยใช้มาก่อนการอบรม เช่น การฝัดเอาแกลบออกมีผู้เคยใช้ร้อยละ 88 รองลงมาคือ การตัดข้าวปนในนา และการคัดเลือกรวงตอนนวด คือเคยใช้ร้อยละ 58 และ 40 ตามลำดับ สำหรับการแบ่งแปลงกล้าให้มีขนาดกว้าง 1 วา และการแช่น้ำเกลือพันธุ์ข้าวที่จะใช้ สำหรับตกถ้านั้นเคยใช้เมื่อได้รับการอบรมแล้ว แต่ก็มีผู้ใช้น้อยมาก คือมีร้อยละ 32 และ 3 ตามลำดับเท่านั้นสำหรับพันธุ์ข้าวที่ทางสถาบันวิจัยข้าวแจกให้เกษตรกรปลูกที่รวบรวมได้มีทั้งหมด 23 พันธุ์ ปรากฏว่าพันธุ์ที่ได้รับความนิยมมาก คือ เหลืองประทิว 123 คือ มีผู้ปลูกร้อยละ 93 จากจำนวนผู้ที่ได้รับพันธุ์ไป รองลงมาคือ พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 เหลืองใหญ่และหอมอ้ม ซึ่ง มีร้อยละ 69 68 และ 59 ตามลำดับ ส่วนพันธุ์อื่น ๆ มีผู้ปลูกน้อยมาก และมีบางพันธุ์ที่เกษตรกรจะปลูก เฉพาะในปีที่รับแจก และในปีถัดไปได้เลิกปลูกเช่น กข 23 ขาวตาแห้ง ด้านการใช้ปุ๋ย พบว่าเกษตรกรร้อยละ 93 เคยใช้ปุ๋ย ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ในปีที่รับแจก การกำจัดปุ๋ยมีผู้เคยกำจัดร้อยละ 41 รองลงมาคือ วัชพืช เคยกำจัดร้อยละ 22 ส่วนโรคและแมลงเคยกำจัดร้อยละ 17 เท่ากัน และ เป็นที่น่าสังเกตว่าในการกำจัดปู หนู และวัชพืชนั้น เกษตรกรเคยใช้มาก่อนการอบรม ส่วนการใช้ปุ๋ย การกำจัดโรคแมลงมาเริ่มใช้ภายหลังที่ได้รับการอบรมแล้ว ลักษณะการใช้เทคโนโลยีในด้านการใช้ปุ๋ย วัชพืช โรคและแมลง ส่วนใหญ่ใช้เป็นบางปี ส่วนการกำจัดหนู และ ปู ใช้ติดต่อกันทุกปี สำหรับการกำจัดนก เกษตรกรยังไม่เคยกำจัดมาก่อนเลย

ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญที่เกษตรกรบางรายไม่นำเทคโนโลยีแต่ละชนิดไปใช้มีสาเหตุต่าง ๆ ดังนี้ คือ การที่ไม่คัดเลือกพันธุ์ข้าวให้บริสุทธิ์นั้น เนื่องมาจากไม่เคยทำมาก่อน การแบ่งแปลงกล้าก็มีความยุ่งยากเกินความจำเป็น การแช่น้ำเกลือพันธุ์ข้าวที่ใช้สำหรับตกล้านนั้นก็สิ้นเปลือง และไม่เคยทำมาก่อน เกี่ยวกับพันธุ์ข้าวบางพันธุ์ที่ได้รับแจกไปแล้วแต่ไม่ปลูกเนื่องจากไม่ต้านทาน ต่อโรคแมลง ต้นเตี้ยเกี้ยวยาก ไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เช่น กข 15 กข 27 กข 7 และหินซ้อน 1 การที่ไม่ใช้ปุ๋ยเนื่องมาจากไม่เคยใช้มาก่อน ปุ๋ยแพง และไม่ได้รับแจก ส่วนการที่ไม่กำจัดวัชพืช โรค แมลง หนอน ปู และ นก เพราะเห็นว่ามีเล็กน้อย ไม่เคยกำจัดมาก่อน และบางครั้งก็ไม่ทราบว่า จะใช้สารอะไรกำจัดจึงจะได้ผลโดยเฉพาะโรคและแมลง

กรมวิชาการเกษตร